

er? Inkluderandet av analyser av till exempel Mackabeerböckerna och avsaknad av en tydlig definition av en antik biografi bidrar till oklarheter. Keener för på många sätt samman de två, vilket redan nämnts, och beskriver Plutarchos och Suetonius biografier som "the prime examples of biography" (5). Två författare i antologin beskriver biografier som en underkategori till historieskrivningen. Sådana uttalanden gör den biografiska genren snävare än vad den vanligtvis uppfattas och förbiser genrens andra syften. Samtidigt visar antologin i sig på en bredd i genren då den även inkluderar analyser av biografier som är skrivna av till exempel Xenophon och Filon och pekar på att historiska, teologiska och lovprisande intentioner kan vävas samman i en antik biografi.

Bokens undertitel väcker förväntningar om att implikationerna av evangeliernas genrebestämning ska behandlas vitt och brett, men det är istället evangeliernas historicitet som undersöks. Konsekvenser för till exempel evangeliernas syften, karaktärisering och tolkning behandlas inte. Undertiteln är således missvisande, vilket Keener själv påpekar. Antologin behandlar dock på ett förtjänstfullt sätt sitt huvudsyfte, att analysera hur antika biografier hanterar historisk information. På ett övertygande sätt visar flertalet artiklar att antika levnadstecknare vanligtvis var intresserade av historiska fakta och källor och att det var legitimt för författarna att hantera informationen på ett flexibelt sätt utifrån sina syften och intressen. Dessa slutsatser hjälper oss att ha rätt förväntningar på evangelierna; förväntningar utifrån deras egen genre i stället för vår tids sätt att skriva biografier och behandla historisk information.

Daniel Hjort, Lunds universitet

ALAN MUGRIDGE

Copying Early Christian Texts: A Study of Scribal Practise

WUNT 362, Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, Inbunden, xx + 558 sidor,
SEK 1710, ISBN: 978-3-16-154688-4, e-bok ISBN: 978-3-16-154760-7

I denna reviderade version av Alan Murgidges avhandling från 2010 vid University of England (handledd av G. H. R. Horsley och G. K. Stanton), publicerad av Mohr Siebeck 2016, argumenterar författaren för att majoriteten av skrivare som kopierade kristna handskrifter var utbildade

skrivare som troligen arbetade i en rad olika kontexter, men att det inte finns någon grund att påstå att de i allmänhet själva var kristna (2). Muirgridge vill slå hål på "trosföreställningen" att kristna kopierade sina texter på annat sätt än hur texter kopierades i allmänhet i omvärlden (149).

Muirgridge analyserar nära 550 handskrifter (mestadels skrivna på papyrus) daterade före 400 e.v.t., dels "kristna papyrer" med undergrupper (GT, NT, apokryfiska, patristiska, hagiografiska, liturgiska, gnostiska, manikeiska och oidentifierade texter), dels en kontrollgrupp (amuletter, magiska, judiska gammaltestamentliga och andra texter, samt skoltexter).

Författaren anger för varje handskrift dess proveniens, innehåll, nuvarande plats, datering, bibliografi och diskuterar handstilen för att avgöra om och i vilken grad skrivaren är tränad. Alla dessa detaljer om varje handskrift finns i den katalog över handskrifter som egentligen utgör huvuddelen av monografen (155–410). Muirgridge använder här generella omdömen i kombination med ett eget rankingsystem i sju olika grader (1, 1-, 2+, 2, 2-, 3+, 3) för att kategorisera handstilar, alltifrån professionell kalligrafisk hand med hög kvalitet (1) till mycket oskolad hand (3), till exempel "a hurried non-professional hand. [3+]" (205), "the hand of a trained scribe, albeit writing without great care. [2]" (216), "the hand is that of a professional scribe trained in producing literary texts. [1-]" (229). Det sista omdömet gäller en av de äldsta nytestamentliga papyrushandskrifterna – \mathfrak{P}^4 daterad till 150–250 e.v.t.

Efter en kort inledning är det dessa rådata som analyseras ur olika aspekter (11–143). Muirgridge kommer inte oväntat fram till att kvaliteten på handstilen har samband med textinnehållet. Det stora flertalet kristna papyrer (hit räknas även tidiga pergamenthandskrifter) kopierades av professionella skrivare i stark kontrast till skoltexter och amuletter, mestadels kopierade av otränade skrivare. Amuletterna kanske inte ens *kopierades* från någon litterär förlaga, utan *komponerades* åt en klient i en viss situation. Undersökningen visar också att antalet papyrer av högsta kalligrafiska standard ökar dramatiskt under 300-talet, särskilt de med bibliskt innehåll, medan liturgiska hymner och böner under samma tid, då de kristnas antal ökade, i högre grad kopierats av otränade skrivare.

Mugridge avvisar däremot den vanliga föreställningen att kristna papyrer kopierades av kristna. Ett vanligt kriterium som ofta använts för att avgöra detta är förekomsten av *nomina sacra* (förkortningar av heliga namn och titlar, såsom Jesus, Kristus, Herre, Gud, etc.). Dessa förkortningar behöver ju inte säga något annat än att de fanns i den förlaga som skrivaren kopierade och att de med tiden spridit sig i handskriftstraditionen. Mugridge argumenterar istället för att kristna anlidade professionella skrivare, kristna eller inte, för att kopiera majoriteten av sina texter och dessa skrivare gjorde i allmänhet ett bra jobb och kopierade texten noggrant (153).

Detta innebär också att Mugridge avvisar Bart Ehrmans tes om att skrivare förvanskade texten genom att medvetet ändra den, särskilt på kristologins område ("orthodox corruption"). Detta skulle vara ointressant för skrivare om de inte själva var kristna. Här hänvisar Mugridge dock till annan forskning än sin egen (153, n. 16), han har alltså inte själv undersökt textvarianterna i fråga, och det är oklart hur Mugridge bestämmer graden av noggrannhet i kopiering, vilken metod han använder för att bestämma skrivfel (138–142).

Det går att ifrågasätta författarens metod och slutsatser på flera punkter: det är tydligt att han inkluderat i stort sett alla tidiga kristna texter som är bevarade, men det är oklart hur han resonerat vad gäller urval för kontrollgruppen av andra texter. Vidare räknas ibland samma skrivare flera gånger på grund av textinnehållet, såsom 248, 265, 265, 299 – fyra skrifter i samma kodex (1–2 Pet; Judas; Salomos Oden 11; 3 Kor) kopierade av samma skrivare.

Jag har personligen forskat på just denna papyruskodex (den nytestamentliga delen betecknas \mathfrak{P}^{72}) och den illustrerar ett annat problem med Mugridges metod – det finns nämligen flera tecken på att dessa fyra skrifter kopierats av en kristen skrivare, inte minst genom unika läsarter som speglar en förhöjd kristologi (som i Judas 5 där "Gud Kristus" är den som fört folket ut ur Egypten), och de speciella kolofonerna som denna och en annan skrivare lagt till efter vissa av skrifterna, "Frid över den som skriver och frid över den som läser!"

Poängen är alltså att det kan finnas fler tecken på kristna skrivare än just förkortningar av heliga namn (*nomina sacra*) i såväl texter som paratexter. En mycket vanlig typ av ackumulerade textvarianter i evangelierna är så kallade harmoniseringar, vilket förutsätter kunskap om parallella texter som skrivare harmoniserat till. Det är uppenbart att sådana typer av varianter förutsätter kristna skrivare som inte bara kopierar en förlaga. Mugridge antyder denna brist, "there is no treatment here of the use of harmonisation to remote parallel readings as a means of discovering the Christian conviction of the copyist" (139).

Å ena sidan måste jag ge Mugridge rätt i att förekomsten av *nomina sacra* inte i sig är ett säkert bevis på en kristen skrivare. För min del ser jag detta och liknande fenomen som stauogrammet i kristna handskrifter (när kombinationen *tau-rho* tar formen av Jesus som korsfäst i grekiska ord för kors och korsfästa) mer som indicier. Å andra sidan finns alltså andra mer eller mindre starka kännetecken i handskrifterna som tyder på att kristna texter i högre grad kopierades av kristna skrivare än andra texter även om det är omöjligt att kvantifiera, kännetecknen som Mugridge förbiser.

Oavsett om man håller med Mugridge i hans slutsatser är hans studie mycket värdefull bara genom det faktum att han sammanställt detaljerad information om nära 550 tidiga handskrifter på ett förtjänstfullt sätt, vilket gör monografen till en viktig resurs i framtida forskning.

Tommy Wasserman, Örebro teologiska högskola

KATRIN MÜLLER

*Lobe den Herrn, meine "Seele": Eine kognitiv-linguistische Studie
zur nēfæš des Menschen im Alten Testament*

BWANT 215, Stuttgart: Kolhammer, 2018, Paperback, 259 pages,
€70, ISBN: 978-3-17-034436-5

The present work is a revised version of the author's dissertation, presented at the Faculty of Theology of the University of Bern in 2016. It aims at defining the Biblical Hebrew word *nepēš*, its use in the Old Testament (OT) and its role for the conception of human beings in the OT.